

Το πρόγραμμα των μαθημάτων του ΠΜΣ «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία»

διαμορφώνεται ενδεικτικά ως εξής:

«Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία»

Α΄ εξάμηνο		
Μαθήματα	Διδ. ώρες	ECTS
Λαογραφικές έννοιες και μεθοδολογικές πρακτικές: ιστορία και κριτική	3	10
Προφορικός λόγος και πολιτισμός: καθημερινή ζωή, δημιουργική επικοινωνία και αφηγηματικές κοινότητες (Ελλάδα, Μεσόγειος, Ευρώπη)	3	10
Λαϊκή λογοτεχνία, λόγια λογοτεχνία, ηλεκτρονική προφορικότητα	3	10
ΣΥΝΟΛΟ	9	30

Β΄ εξάμηνο		
Μαθήματα	Διδ. ώρες	ECTS
Ελληνική Λαογραφία - Ελληνικοί περιφερειακοί και τοπικοί πολιτισμοί	3	10
Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο σχολείο. Η έννοια της Εθνογραφίας – Σχολικής Εθνογραφίας	3	10
Προσεγγίσεις του πολιτισμικού ιδεώδους των ύστερων βυζαντινών χρόνων και της τουρκοκρατίας Διδ. ώρες 3 ECTS 10 ή Λαϊκή Λατρεία: Κείμενα και παραδόσεις	3	10
ΣΥΝΟΛΟ	9	30

Γ΄ εξάμηνο		
Μαθήματα	Διδ. ώρες	ECTS
Χωριό-πόλη, αγροτικοί-αστικοί πολιτισμοί και λογοτεχνία (19 ^{ος} έως πρώιμος 21ος αιώνας) στην Ελλάδα	3	10

Μάθημα Επιλογής από Ανοικτό πίνακα	3	10
Μάθημα Επιλογής από Ανοικτό πίνακα	3	10
ΣΥΝΟΛΟ	9	30

Δ' εξάμηνο		
		ECTS
Διπλωματική εργασία		30

Ανοικτός Πίνακας μαθημάτων επιλογής

Οι φοιτητές θα μπορούν να επιλέγουν έως δύο μαθήματα από τον παρακάτω Ανοικτό Πίνακα Μαθημάτων Επιλογής, εφόσον είναι διαθέσιμα και διδάσκονται σε κάθε δεδομένο εξάμηνο.

Ειδικότερα για τα προσφερόμενα σεμινάρια του ΠΜΣ «Δέξιππος» και του ΠΜΣ «Κοραής» που περιλαμβάνονται στον Ανοικτό Πίνακα ισχύουν οι παρακάτω προϋποθέσεις:

α) οι φοιτητές του ΠΜΣ «Λαϊκός Πολιτισμός και Λογοτεχνία - Γεώργιος Α. Μέγας» θα μπορούν να επιλέγουν μόνο σεμινάρια των οποίων οι διδάσκοντες συναινούν να δεχθούν φοιτητές του ΠΜΣ «Λαογραφία και Λογοτεχνία»

β) ως ανώτατος αριθμός των φοιτητών του ΠΜΣ «Λαϊκός πολιτισμός και Λογοτεχνία» οι οποίοι θα γίνονται δεκτοί σε ένα έκαστο σεμινάριο από τα προσφερόμενα σεμινάρια του ΠΜΣ «Δέξιππος» και του ΠΜΣ «Κοραής» κατά τη διάρκεια ενός εξαμήνου ορίζεται ο αριθμός των τριών φοιτητών. Αν οι φοιτητές του ΠΜΣ «Λαογραφία και Λογοτεχνία» είναι περισσότεροι από τον καθορισμένο ανώτατο αριθμό ή εάν ξεπερνούν το μέγιστο όριο συμμετεχόντων για κάθε σεμινάριο, ο διδάσκων του σεμιναρίου θα έχει απόλυτη ελευθερία να επιλέξει μεταξύ τους με οποιοδήποτε κριτήριο κρίνει ο ίδιος σκόπιμο (χρονική προτεραιότητα, προσωπική συνέντευξη κ.ο.κ.).

Προσφερόμενα σεμινάρια του ΠΜΣ «Δέξιππος» (ενδεικτικά)

(σημείωση: ανάλογα με τη διαμόρφωση του προγράμματος διδασκαλίας του ΠΜΣ «Δέξιππος» ενδέχεται να μην προσφέρονται όλα τα κάτωθι σεμινάρια κάθε χρόνο)

Αρχαία Ελληνικά:

1. Αρχαϊκό έπος
2. Τραγωδία
3. Κωμωδία
4. Παπυρολογία
5. Ιστοριογραφία

6. Ρητορεία
7. Γραμματεία Ελληνιστικής εποχής και πρώιμων Αυτοκρατορικών χρόνων
8. Παλαιογραφία-Κριτική Κειμένου
9. Φιλοσοφία
10. Γραμματεία Ύστερης Αρχαιότητας

Λατινικά:

11. Αυγούστεια Ποίηση
12. Ρωμαϊκή Φιλοσοφία
13. Μεταγενέστερη Λατινική Γραμματεία
14. Πεζογραφία της Ρεπουμπλικανικής ή της Αυτοκρατορικής εποχής
15. Ποίηση της Ρεπουμπλικανικής ή Αυτοκρατορικής περιόδου
16. Ρωμαϊκή Ρητορεία
17. Ρωμαϊκή Επική ποίηση
18. Ρωμαϊκή Λυρική Ποίηση/Ελεγεία
19. Ρωμαϊκό Δράμα
20. Λατινική Παλαιογραφία

Προσφερόμενα σεμινάρια του ΠΜΣ «Κοραής»

21. Μεθοδολογία της έρευνας - Εκπόνηση επιστημονικής μελέτης
22. Νεοελληνική Πεζογραφία
23. Νεοελληνική Κριτική
24. Νεοελληνικό Δράμα
25. Νεοελληνική Ποίηση II
26. Νεοελληνική Πεζογραφία II
27. Συγκριτική Φιλολογία II
28. Θεωρία Λογοτεχνίας II
29. Αρχειακή Έρευνα Εκδοτική-Βιβλιογραφία-Βιβλιολογία
30. Νεοελληνική Ποίηση
31. Συγκριτική Φιλολογία
32. Θεωρία Λογοτεχνίας

Άλλα μαθήματα επιλογής

33. Συγκριτική Λαογραφία- Λαϊκοί πολιτισμοί στη ΝΑ Ευρώπη, τη Μεσόγειο κ.λπ.
34. Από την επιτόπια έρευνα στο Λαογραφικό αρχείο: Καταγραφή, Συλλογή, Τεκμηρίωση.
35. Μύθος, παραμύθι, παροιμία, θρύλος λαϊκή ποίηση (τραγούδι), αυτοβιογραφική διήγηση, προφορική ιστορία, νέες μορφές του έντεχνου λαϊκού λόγου: θεωρητικές και εφαρμοσμένες προσεγγίσεις.

Περιεχόμενο και περιγραφή μαθημάτων

Μαθήματα Υποχρεωτικά

1. Λαογραφικές έννοιες και μεθοδολογικές πρακτικές: ιστορία και κριτική

Στο εισαγωγικό αυτό μάθημα εξετάζεται ο λαϊκός πολιτισμός ως αντικείμενο της έρευνας, και οι όροι, έννοιες και πρακτικές συγκρότησης της πνευματικής ιστορίας και επιστημονικής παράδοσης του πεδίου των λαογραφικών σπουδών.

Το μάθημα χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος εξετάζονται οι κύριες θεωρίες, τα βασικά είδη και οι πρωτοπόροι της λαογραφικής έρευνας, στην Ελλάδα και διεθνώς. Πιο συγκεκριμένα θα αναλυθούν

α) οι προσπάθειες και οι δυσκολίες ορισμού του λαϊκού πολιτισμού, η διαμόρφωση μιας επιστημονικής ορολογίας και η ανάπτυξη της επιστήμης της λαογραφίας σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και χώρες, με τους κύριους εκπροσώπους της, και η σημερινή της παρουσία,

β) Το πνευματικό και ιστορικό υπόβαθρο της λαογραφίας στην Ευρώπη και αλλού, ξεκινώντας από τα έργα του γαλλικού Διαφωτισμού, του γερμανικού Ρομαντισμού και των συναφών κινήσεων του 19^{ου} και των αρχών του 20ού αι., ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ιστορικό υπόβαθρο και τη δημιουργία της ελληνικής λαογραφίας,

γ) Τα κύρια θέματα του λαϊκού πολιτισμού (λαογραφικές θεωρίες του είδους και επιμέρους είδη του λαϊκού πολιτισμού) και

δ) οι σημαντικές λαογραφικές θεωρίες που δείχνουν την εξέλιξη και σύγχρονη διαμόρφωση ενός επιστημονικού πεδίου σε διεθνή κλίμακα.

Στο δεύτερο μέρος του μαθήματος, εστιάζουμε στις διάφορες μεθόδους έρευνας, τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιήσει ο λαογράφος, προκειμένου να προσεγγίσει πληρέστερα το πολυσχιδές αντικείμενο του λαϊκού πολιτισμού. Αρχικά, θα αναλυθεί το γενικό θεωρητικό πλαίσιο της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας με αναφορά σε κύριες θεωρητικές σχολές (θετικισμός, κριτική θεωρία, φαινομενολογία, ερμηνευτική, κοινωνικός κονστρουκτιβισμός, κριτικός ρεαλισμός κ.ά.).

Στη συνέχεια, θα αναλυθούν τόσο οι παλαιότερες μεθοδολογικές προσεγγίσεις της ελληνικής λαογραφίας (συγκριτική μέθοδος, φιλολογικο-ιστορική μέθοδος, ιστορικο-γεωγραφική προσέγγιση κ.ά.) όσο και οι σύγχρονες λαογραφικές προσεγγίσεις, που αποσκοπούν σε μια διεπιστημονική ολιστική προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων (εθνογραφική μέθοδος, κοινωνικο-ιστορική μέθοδος, ιστορικο-ανθρωπολογική προσέγγιση κ.ά.).

Ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στην ανάλυση περιεχομένου (content analysis). Πρόκειται για μια μέθοδο δευτερογενούς ανάλυσης υλικού, που ενδείκνυται για την προσέγγιση διάφορων μορφών γραπτών τεκμηρίων (εθνογραφικές καταγραφές, κείμενα ατομικών ή ομαδικών συνεντεύξεων, κείμενα από τον Τύπο, λογοτεχνικά κείμενα).

Στα μαθήματα θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην επιτόπια και την αρχειακή έρευνα. Συγκεκριμένα, στο μάθημα περιλαμβάνονται ασκήσεις επιτόπιας έρευνας (έρευνα

πεδίου, συμμετοχική παρατήρηση, συνεντεύξεις ατομικές και ομαδικές, ομάδες εστίασης) στον αγροτικό και τον αστικό χώρο, καθώς και αρχειακή έρευνα στο Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο (έρευνα σε χειρόγραφα πρωτογενούς λαογραφικής ύλης, σε αρχεία βιογραφιών και μαρτυριών καθώς και σε εφημερίδες).

2. Προφορικός λόγος και πολιτισμός: καθημερινή ζωή, δημιουργική επικοινωνία και αφηγηματικές κοινότητες (Ελλάδα, Μεσόγειος, Ευρώπη)

Σε αντίθεση με την άποψη που θέλει τον προφορικό λόγο ως κάτι σύνηθες και απλό, η λαογραφική έρευνα τον θεωρεί, καθώς και τον αντίστοιχο πολιτισμό, τρόπο έκφρασης και επικοινωνίας και εστιάζει στη ζωντάνια του, στις ιστορικές και τις σύγχρονες μορφές του, καθώς και στη δυναμική του να πραγματεύεται και να ορίζει ταυτότητες και πραγματικότητες ατόμων και συλλογικοτήτων.

Το μάθημα διδάσκει την ανάδειξη των σχέσεων λαογραφίας και λογοτεχνίας, ώστε να φανεί το εύρος των ανταλλαγών μεταξύ λόγιας και λαϊκής κουλτούρας. Εξετάζουμε, με τη βοήθεια της σχετικής λαογραφικής ορολογίας (προφορικότητα, λαϊκή αφήγηση, μορφή-είδος, αφηγηματική παράσταση) - τους μετασχηματισμούς του προφορικού λόγου, τις αισθητικές και συμβολικές διαστάσεις του και την κοινωνική λειτουργικότητά του στις καθημερινές πρακτικές επικοινωνίας. Θα μελετήσουμε τη θέση του προφορικού λόγου στον λαϊκό πολιτισμό,

α) άμεσα, μέσα από τη μελέτη γεγονότων προφορικής επικοινωνίας και αφήγησης στο πλαίσιο μιας συλλογικής ομάδας

β) έμμεσα, μέσα από τη μελέτη κειμένων που εγκιβωτίζουν στοιχεία του προφορικού λόγου και πολιτισμού ή δίνουν πληροφορίες για την κυκλοφορία του στην καθημερινότητα.

Στη βάση της γνωστής διατύπωσης του Μ. Γ. Μερικλή, «Η Λογοτεχνία δεν είναι μόνο λογοτεχνία / Λογοτεχνία δεν είναι μόνο η λογοτεχνία» θα εστιάσουμε:

- στη λογοτεχνία του λαϊκού πολιτισμού, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς εντάσσουν τον λαϊκό πολιτισμό και στοιχεία της κοινωνικής ζωής στα έργα τους.
- σε ημι-λόγια και ημι-προφορικά κείμενα, τις σχέσεις μεταξύ γραπτής και προφορικής λογοτεχνικής παράδοσης σε διαφορετικές περιόδους ή είδη (Δημώδη Μεταβυζαντινά κείμενα, Φαναριώτικη λογοτεχνία, Νεώτερη και σύγχρονη λογοτεχνία κ.ά.).

Επιμέρους περιπτώσεις και παραδείγματα, με έμφαση στον ελληνικό, ευρύτερα ευρωπαϊκό και μεσογειακό χώρο, αντλούνται από την ελληνική και διεθνή ιστορική και λαογραφική βιβλιογραφία, το υλικό των ιστορικών και λαογραφικών αρχείων και τα δεδομένα της επιτόπιας έρευνας.

3. Λαϊκή λογοτεχνία, λόγια λογοτεχνία, ηλεκτρονική προφορικότητα

Η λαϊκή λογοτεχνία αποτελεί ένα φαινόμενο εξελισσόμενο μέσα στο χρόνο και, ως τέτοιο απασχολεί τη λαογραφία όχι μόνο ως λογοτεχνικό, αλλά και ως κοινωνικό και ιστορικό γεγονός. Όπως και τα άλλα είδη της λαϊκής τέχνης, αποσκοπεί στην ικανοποίηση συλλογικότερων αναγκών. Διακρίνεται σε διάφορα είδη, που ποικίλλουν, ανάλογα προς την εκάστοτε λειτουργία και τη μορφή που παίρνουν. Οι διεθνείς εξελίξεις στον τομέα της λαογραφίας έδειξαν ότι τα λαογραφικά είδη (παραμύθια, παροιμίες, τραγούδια, έθιμα, υλικός βίος) μπορούν να αξιοποιηθούν σε ποικίλα κοινωνικά συμφραζόμενα και έτσι να συμβάλουν στην ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού σε θέματα λαϊκού πολιτισμού που άπτονται της ζωντανής κοινωνικής μνήμης της εποχής μας.

Ο σύγχρονος ψηφιακός, εικονικός εν πρώτοις, κόσμος, αλλά και η ηλεκτρονική επικοινωνία ευρύτερα, προσεγγίζεται από τους σύγχρονους ερευνητές ως πεδίο πολιτισμού και όχι απλώς ως αυτάρκης τεχνολογία.

Η έλευση της νέας χιλιετίας έφερε νέα δεδομένα στο χώρο του λαϊκού πολιτισμού: μια εποχή δευτερογενούς, όπως την αποκάλεσε προφητικά ο Οηg, προφορικότητας.

Το μάθημα στοχεύει στη γνωριμία και την εξοικείωση με τα είδη της (κυρίως) σύγχρονης λαϊκής λογοτεχνίας, τους τρόπους διάχυσής τους αλλά και τις νέες μορφές που αυτά λαμβάνουν στην εποχή του αλληλεπιδραστικού διαδικτύου.

4. Ελληνική Λαογραφία - Ελληνικοί περιφερειακοί και τοπικοί πολιτισμοί

Στόχος του μαθήματος αυτού είναι η γνωριμία των φοιτητών και φοιτητριών με τους περιφερειακούς και τοπικούς πολιτισμούς της Ελλάδας και η διερεύνηση των τρόπων μέσω των οποίων αυτοί συγκροτούνται, μέσα από την ανάλυση εθνογραφικών παραδειγμάτων από τον χώρο της ηπειρωτικής και της νησιωτικής Ελλάδας και της ελληνικής διασποράς. Η προσέγγιση του θέματος είναι διεπιστημονική, ολιστική, με έμφαση στην ιστορικότητα και στον διάλογο της λαογραφίας με τις όμορες της κοινωνικές επιστήμες (κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, γεωγραφία, ιστορία) γύρω από τα θέματα του χώρου, του τόπου, της κοινότητας και της ταυτότητας.

Η διδασκαλία του μαθήματος οργανώνεται στους ακόλουθους άξονες:

- Θεωρητικές προσεγγίσεις εννοιολογικών ζητημάτων που αφορούν στους περιφερειακούς και στους τοπικούς πολιτισμούς: Εστιάζουμε στη διερεύνηση των εννοιών του χώρου (φυσικού, σχεσιακού), του τόπου, του τοπίου, της κοινότητας (ως ιστορικού και κοινωνικού μορφώματος, αλλά και ως φαντασιακής, συμβολικής και εικονικής κοινότητας) και των ειδών και εκφάνσεων της ταυτότητας (εθνικής, εθνοτοπικής, εθνοτικής, εθνοτικοτοπικής, διασπορικής, πολιτειακής, πανανθρώπινης), όπως αυτές οι έννοιες προκύπτουν από την ιστορική και δυναμική θεώρηση της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον. Προκειμένου να

κατανοήσουμε τη συγκρότηση των τοπικών και των περιφερειακών ταυτοτήτων, ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στη μελέτη της τμηματικής συγκρότησης των ταυτοτήτων στην ελληνική κοινωνία.

- Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη διερεύνηση των περιφερειακών και των τοπικών πολιτισμών: Οι μέθοδοι έρευνας περιλαμβάνουν την αρχαιολογική, τη βιβλιογραφική, την επιτοπία, την πολυτοπική και τη διαδικτυακή έρευνα, ανάλογα με την ερευνώμενη κοινότητα και την χρονική περίοδο που μελετάται. Εστιάζουμε επίσης στον ρόλο των λαογράφων ως ερευνητών των τοπικών και περιφερειακών πολιτισμών και ως ειδικών της πολιτιστικής διαχείρισης, καθώς και στις προκλήσεις και στη δεοντολογία των σχέσεων που αναπτύσσουν με τις τοπικές και τις περιφερειακές κοινότητες που ερευνούν.
- Η οργάνωση του χώρου και οι μετασχηματισμοί των περιφερειακών και των τοπικών πολιτισμών και των συλλογικών ταυτοτήτων μέσα από εθνογραφικά παραδείγματα: Αρχικά προσεγγίζεται η παραδοσιακή οργάνωση του χώρου και η συγκρότηση των τοπικών κοινοτήτων και των πολιτισμών τους (18^{ος}-αρχές 20^{ου} αιώνα). Εστιάζουμε στις δομές, στις αξίες και τις πρακτικές της συγγένειας, της οικογένειας, του φύλου, της ηλικίας και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, στις σχέσεις παραγωγής, εξουσίας και αλληλεγγύης των παραδοσιακών κοινωνιών, στα ήθη, τα έθιμα, τις τελετουργίες και τα σύμβολά τους. Στη συνέχεια, διερευνώνται οι μετασχηματισμοί που επέφερε η νεωτερικότητα στις σχέσεις των μελών των περιφερειακών και τοπικών κοινωνιών μεταξύ τους και με τους ίδιους τους τόπους καταγωγής τους. Συγκεκριμένα, διερευνώνται οι αλλαγές στις αναπαραστάσεις των τοπικών πολιτισμών και ταυτοτήτων, τις οποίες επέφερε η μετανάστευση (εντός και εκτός Ελλάδος), η εγκατάλειψη της αγροτοκτηνοτροφικής ζωής και οικονομίας και η αστικοποίηση του πληθυσμού. Αναλύονται οι νέοι τρόποι πολιτικής και πολιτειακής οργάνωσης του ελλαδικού χώρου (περιφέρειες, δήμοι, κοινότητες) και οι νέες συλλογικότητες που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της απεδαφοποίησης του πολιτισμού και της ταυτότητας (πολιτιστικοί σύλλογοι, σύλλογοι στο διαδίκτυο). Εξετάζουμε την αποϊεροποίηση των τοπίων, τα οποία γίνονται αντικείμενα οικονομικής εκμετάλλευσης, αλλά και τις μορφές αντίστασης των αστικοποιημένων πληθυσμών και των μελών των διασπορών, που επιδιώκουν τη διατήρηση, την αναβίωση και την ενδυνάμωση των πατριδικών τους κοινοτήτων μέσα από ταξίδια επιστροφής, προσκυνήματα, ανταμώματα και πανηγύρια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμβολική ανασυγκρότηση των τόπων καταγωγής μέσα από τη συλλογική μνήμη, τις μνημονικές αφηγήσεις, τη μεταβίβαση των τοπικών μύθων και συμβόλων και τη δημιουργία τόπων μνήμης και μεταμνήμης για τις επερχόμενες γενιές. Τέλος, διερευνάται η επίδραση των εθνικών και παγκόσμιων πολιτιστικών πολιτικών στη διαμόρφωση των σύγχρονων περιφερειακών και τοπικών πολιτισμών στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας, μέσω των δράσεων του τουρισμού και της διαχείρισης του λαϊκού πολιτισμού. Ειδικότερα, εξετάζουμε τις

επιπτώσεις της εφαρμογής της Σύμβασης της UNESCO για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Intangible Cultural Heritage) στην Ελλάδα και τις προσπάθειες των τοπικών και περιφερειακών φορέων να καταχωρίσουν σημαντικά πολιτισμικά τους στοιχεία στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, επιδιώκοντας την εθνική και διεθνή αναγνώριση και κατοχύρωσή τους με στόχο την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική τους αειφορία.

5. Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στο σχολείο. Η έννοια της Εθνογραφίας – Σχολικής Εθνογραφίας

Το μάθημα διαρθρώνεται γύρω από τους δύο άξονες που δηλώνονται στον τίτλο του. Σε ό,τι αφορά στη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού θα διερευνηθεί η θέση που αυτός κατέχει στα Προγράμματα Σπουδών τόσο της Πρωτοβάθμιας όσο και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις ποικίλες εκφάνσεις του (π.χ. λαϊκή λογοτεχνία κ.λπ.). Επιπρόσθετα, φοιτητές και φοιτήτριες θα κληθούν να προβληματιστούν πάνω στους τρόπους αξιοποίησης του λαϊκού πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από διάφορες διαδικασίες. Το μάθημα περιλαμβάνει πρακτικές καθοδήγησης στις διδακτικές μεθόδους, την προετοιμασία του μαθήματος, διδακτικές παρατηρήσεις, σχεδιασμός μαθήματος, δημιουργία σχεδίων διδασκαλίας κ.λπ.

Συμπληρωματικά προς τους παραπάνω στόχους και διαδικασίες δρα και η σχολική εθνογραφία. Μέσα από την εξέταση της σχέσης ατόμων, πολιτισμών, μάθησης και διδασκαλίας, οι φοιτητές θα αντιληφθούν ότι το σχολείο μπορεί να αποτελεί μια ιδιαίτερη εθνογραφική περιοχή, τα μέλη της οποίας έχουν τους δικούς τους κώδικες επικοινωνίας κ.λπ. Το μάθημα εξετάζει, μεταξύ άλλων, διάφορες πτυχές του λαϊκού πολιτισμού των παιδιών (children's folklore / childlore) και τη σύνδεσή τους με το σχολικό χώρο.

6. Χωριό-πόλη, αγροτικοί-αστικοί πολιτισμοί και λογοτεχνία (19^{ος} έως πρώιμος 21ος αιώνας) στην Ελλάδα

Το μάθημα εισάγει τους φοιτητές και τις φοιτήτριες σε διεπιστημονική ερμηνευτική προσέγγιση του πεδίου της λογοτεχνίας από τη σκοπιά της σύγχρονης λαογραφίας. Το μάθημα:

- 1) αναλύει τη λαογραφική έρευνα στον ελληνικό αγροτικό και αστικό χώρο από την ίδρυση της λαογραφικής επιστήμης από τον Νικόλαο Πολίτη μέχρι τις μέρες μας. Επιπρόσθετα, θα γίνει αναλυτικά λόγος για τις εξελίξεις στον κλάδο της αστικής λαογραφίας στην Ευρώπη και την Αμερική (κύριοι εκπρόσωποι και θεωρητικά ρεύματα).
- 2) ενημερώνει για τις βασικές θεματικές και τα αντικείμενα λαογραφικής έρευνας στον αγροτικό και αστικό χώρο.

- 3) μελετά τις σύγχρονες μετεξελίξεις και τους μετασχηματισμούς των ειδών του έντεχνου λαϊκού λόγου, στον αστικό και στον αγροτικό χώρο, υπό τη δραστική επίδραση των κοινωνικών-οικονομικών και πολιτισμικών εξελίξεων των τελευταίων δεκαετιών: αστικοί θρύλοι, αυτοβιογραφίες και αφηγήσεις ζωής, κουτσομπολιό, φήμες, διαδόσεις, σταυρόλεξα, γρίφοι κλπ. σε εφημερίδες, παροιμιακές παρομοιώσεις, σύγχρονες συνθηματικές γλώσσες των οπαδών και άλλων κοινωνικών ομάδων, το παραμύθι στον κόσμο του θεάματος (π.χ. κινηματογράφος) και τη μαζική βιομηχανία.
- 4) αναδεικνύει τη δυνατότητα μελέτης και έρευνας των πολιτισμών των χωριών και των πόλεων, μέσα από τη λαογραφική προσέγγιση έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ειδικότερα, θα αναλυθούν κείμενα σημαντικών συγγραφέων του 19ου (Μ. Μητσάκης, Αλ. Παπαδιαμάντης, Γρ. Ξενόπουλος, Δ. Βουτυράς, Ιω. Κονδυλάκης κ.ά.) και 20ού αιώνα (Δ. Σωτηρίου, Αν. Φραγκιάς, Δ. Χατζής Γ. Ιωάννου, Μ. Δούκα, Γ. Σκαμπαρδώνης, Σ. Δημητρίου κ.ά.), ώστε να αναδειχθούν αφενός οι αναπαραστάσεις των κοινωνικών δομών και των πολιτισμικών νοοτροπιών, καθώς και οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί και οι πολιτισμικές μεταβολές, όπως αποτυπώθηκαν στη λογοτεχνία διαφόρων χρονικών περιόδων. Ειδικότερα θέματα που θα απασχολήσουν τους φοιτητές: οι μετασχηματισμοί της αστικής τοπογραφίας και η δημιουργία νέων χώρων δράσης μέσα στις πόλεις, οι κοινωνικές ομάδες όπως διαμορφώθηκαν στην ελληνική πόλη τον 19ο και τον 20ό αιώνα, νέες νοοτροπίες, αντιλήψεις και συμπεριφορές που υιοθέτησαν οι κάτοικοι των ελληνικών πόλεων, η αστική κοινωνικότητα, η καθημερινή ζωή στους δημόσιους χώρους της πόλης ως “παράσταση”. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην ανάλυση του αγροτο-αστικού δίπολου και στην ημιτελή αστικοποίηση της νεοελληνικής κοινωνίας, που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολλαπλών ταυτοτήτων των κατοίκων των αστικών κέντρων στην Ελλάδα κατά τα τέλη του 19ου και καθ’ όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Τέλος, θα γίνει αναφορά στις αναπαραστάσεις της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής κρίσης στην ελληνική πόλη μετά το 2010, και σε έργα συγγραφέων των πρώτων δεκαετιών του 21ού αιώνα (Ρ. Γαλανάκη, Ερ. Σωτηροπούλου, Χρ. Χρυσόπουλος, Γ. Τσίρμπας κ.ά.).

Μαθήματα κατ’ επιλογήν υποχρεωτικά

7. Προσεγγίσεις του πολιτισμικού ιδεώδους των ύστερων βυζαντινών χρόνων και της τουρκοκρατίας

Το πολιτισμικό ιδεώδες του Βυζαντίου ασφαλώς ήταν ανέκαθεν πολύ σημαντικό με αποτέλεσμα να αποτελεί αντικείμενο μεγάλης και ποικίλης επιστημονικής έρευνας από διάφορους επιστημονικούς κλάδους που όλοι συνέκλιναν στη σημασία της σπουδαιότητάς του. Όμως η περίοδος της Ύστερης Βυζαντινής εποχής και κατόπιν αυτή της Τουρκοκρατίας διεύρυναν ιδιαίτερα το πολιτισμικό πεδίο του Βυζαντίου

με αποτέλεσμα το ιδεώδες του να αποβεί ιδιαιτέρως σημαντικό για την εξέλιξη όχι μόνο του ελληνισμού αλλά και των γύρω από αυτόν λαών. Η συχνή επαφή με άλλους λαούς, η ανταλλαγή επισκέψεων των Βυζαντινών σε ξένα παλάτια, η υποδοχή πλείστων αντιπροσωπειών από άλλες χώρες με διαφορετικά ήθη και έθιμα, οι συμμαχίες και ο συγχρωτισμός είτε από γάμους είτε από αιχμαλωσίες και πάρα πολλά ακόμη άλλα σημαντικά γεγονότα, τα οποία δεν έχει νόημα να απαριθμηθούν, δημιούργησαν ένα καινούργιο, θα λέγαμε, πολιτισμικό γίνεσθαι. Από την άλλη πλευρά η έκρηξη των επιστημών έρχεται να συμπληρώσει το ψηφιδωτό των μεταβολών της εποχής. Και όλα αυτά περνούν και στην Τουρκοκρατία, αφού σχεδόν όλη η Βυζαντινή Αυτοκρατορία υποδουλώνεται στους κατακτητές της. Και ενώ εδώ θα περίμενε κάποιος να σταματήσει ή προσωρινά να ανακοπεί η πολιτισμική εξέλιξη, ο τουρκοκρατούμενος κόσμος συνεχίζει να εξελίσσει τον πολιτισμό του υπό συνθήκες αιχμαλωσίας. Όπως, λοιπόν, γίνεται καταφανές το πολιτισμικό ιδεώδες της περιόδου αυτής είναι ένα αντικείμενο στο οποίο επιβάλλεται να συναντηθούν και να συνεργαστούν, θα έλεγα με ζήλο, τόσο όσοι ασχολούνται με τον Βυζαντινό Πολιτισμό αλλά και όσοι ασχολούνται με τους κλάδους της Λαογραφίας, π.χ. Αστική Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία, Εθνική Λαογραφία κ.λπ.

Στο παραπάνω πλαίσιο, το μάθημα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη όψεων της καθημερινής ζωής αυτής της περιόδου, μέσα από ιστορικές και αρχαιολογικές πηγές.

8. Λαϊκή λατρεία: κείμενα και παραδόσεις

- i. Εισαγωγή στις έννοιες της θρησκείας και της λατρείας. Διαχρονική εξέταση των εννοιών, με βάση τις σύγχρονες θρησκευολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες. (Βιβλίο αναφοράς : Μ. Eliade-I. Couliano, Λεξικό των θρησκειών, μετάφρ. Ευ. Γαζή, εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1992).
- ii. Θρησκευτικότητα και λαϊκή λατρεία ως ειδικά αντικείμενα της επιστήμης της Λαογραφίας. Θρησκευτική Λαογραφία. Σύγχρονες αντιλήψεις . (Βιβλίο αναφοράς : Μανόλη Βαρβούνη, Εισαγωγή στη θρησκευτική Λαογραφία, τόμοι 2, Αθήνα 2017).
- iii. Η θρησκεία στην Ελλάδα διαχρονικά (αρχαιότητα, Βυζάντιο, νεότερος ελληνισμός). (Βιβλία αναφοράς: Μ. Nilsson, Ελληνική λαϊκή θρησκεία, μετάφρ. Ι. Θ. Κακριδή, Αθήνα 1966. Γ. Μέγα, Ελληνικά εορταία και έθιμα της λαϊκής λατρείας, β' έκδ. εν Αθήναις 1963. Γ. Σπυριδάκη, Ελληνική Λαογραφία . Λαϊκός πολιτισμός των νεωτέρων Ελλήνων. Τεύχος Β'. Κοινωνικός και πνευματικός βίος, εν Αθήναις 1975).
- iv. Μελέτη αντιπροσωπευτικών κειμένων από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο (π.χ. τελετουργικό Ελευσινίων μυστηρίων, συναξάρια στρατιωτικών αγίων). Τα συναξάρια ως μείγμα ιστορίας και παράδοσης. Φιλολογικές μέθοδοι αποκάθαρσης. (Βιβλίο αναφοράς: Θεοχ. Δετοράκη, Εισαγωγή στη σπουδή των αγιολογικών κειμένων. Πανεπιστημιακές παραδόσεις. β' έκδ. Ρέθυμνο 1992).

Παραδόσεις του ελληνικού λαού. Μελέτη αντιπροσωπευτικών δειγμάτων. Συγκριτική εξέταση με αντίστοιχα κείμενα της παρ. iv. Τα ειδολογικά χαρακτηριστικά επωνύμων κειμένων και ανωνύμων παραδόσεων. (Βιβλίο αναφοράς: Ν. Γ. Πολίτου, Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού. Παραδόσεις, τόμοι 2, β' έκδ. Αθήναι 1965).

Μαθήματα επιλογής

Πρόκειται για μαθήματα από τον Ανοικτό Πίνακα που περιλαμβάνονται στα προσφερόμενα σεμινάρια από το ΠΜΣ «Δέξιππος» και το ΠΜΣ «Κοραής», με την προσθήκη των παρακάτω:

9. Συγκριτική Λαογραφία- Λαϊκοί πολιτισμοί στη ΝΑ Ευρώπη, τη Μεσόγειο κ.λπ.

Το μάθημα εξετάζει έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της λαογραφικής επιστήμης, τη Συγκριτική Λαογραφία. Ειδικότερα, οι φοιτητές θα ασχοληθούν με την έννοια της σύγκρισης και την αξιοποίηση της στο πλαίσιο των λαογραφικών σπουδών τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Επιπλέον, στο μάθημα θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στους λαϊκούς πολιτισμούς των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου μέσω της ανάλυσης παραδειγμάτων συγκριτικού χαρακτήρα, που αφορούν στις εθνογραφικές αυτές περιοχές, με την εξέταση των ιστορικών και κοινωνικών τους συμφραζόμενων.

10. Από την επιτόπια έρευνα στο Λαογραφικό αρχείο: Καταγραφή, Συλλογή, Τεκμηρίωση.

Η λαογραφία είναι η επιστήμη που μελετά το λαϊκό πολιτισμό, ασχολείται λοιπόν με τις λαϊκές ομάδες, τις δοξασίες, τις πράξεις και τις αφηγηματικές πρακτικές των ανθρώπων. Αυτό προϋποθέτει την προσέγγιση της παράδοσης ως μιας ζωντανής, δυναμικής διαδικασίας μέσα στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, αντίθετα με τις προσεγγίσεις που την τοποθετούν σε ένα αχρονικό και αϊστορικό πλαίσιο. Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται η αναζήτηση της ζώσας παράδοσης, η διερεύνηση των παραμέτρων σύνδεσής της με τους όρους ζωής των τοπικών κοινωνιών και η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέγονται επιτόπου. Η επιτόπια ποιοτική έρευνα, η έρευνα *in situ*, επιτρέπει να γνωρίσουμε σε βάθος το λαϊκό μας πολιτισμό και τη πολιτισμική δημιουργία στις σύγχρονες τοπικές κοινωνίες.

Αντικείμενο του μαθήματος είναι η εξέταση των ποιοτικών μεθόδων έρευνας στο πλαίσιο της λαογραφικής επιστήμης, καθώς επίσης και η άσκηση των φοιτητών στις μεθόδους της επιτόπιας έρευνας, η ενεργητική συμμετοχή τους στη διαδικασία του σχεδιασμού και διεξαγωγής της έρευνας, της οργάνωσης του λαογραφικού υλικού και παρουσίασής του με τη χρήση πολυμέσων, καθώς και της συγγραφής του κειμένου. Εξετάζεται επίσης η συμβολή των νέων τεχνολογιών στη ανάλυση των δεδομένων αλλά και οι εκπαιδευτικές χρήσεις και εφαρμογές τους.

Πιο συγκεκριμένα οι φοιτητές θα διδαχθούν τις θεωρίες και μεθόδους για τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας, τον σχεδιασμό της έρευνας, τις μεθόδους συλλογής του υλικού, την ερευνητική ηθική και την παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

11. Μύθος, παραμύθι, παροιμία, θρύλος λαϊκή ποίηση (τραγούδι), αυτοβιογραφική διήγηση, προφορική ιστορία, νέες μορφές του έντεχνου λαϊκού λόγου: θεωρητικές και εφαρμοσμένες προσεγγίσεις.

Το μάθημα εξετάζει τα είδη της λαϊκής αφήγησης, δίνοντας έμφαση στο περιεχόμενο, τη μορφή και της λειτουργίες των αφηγήσεων, τα οποία μελετώνται με βάση τις θεωρίες και μεθοδολογίες της λαογραφικής επιστήμης. Εξετάζει ειδικότερα τη μορφή, τη δομή, τα κοινωνικά και παραστασιακά πλαίσια των προφορικών αφηγήσεων αλλά και τη ανάπτυξη των μορφών και θεμάτων του λαϊκού πολιτισμού ως λογοτεχνικών μορφών. Δίνεται έμφαση στη συμβολή των λαογραφικών εννοιών και θεωριών στη λογοτεχνική ανάλυση και ερμηνεία αλλά και στις φιλολογικές προσεγγίσεις που συνεισφέρουν στην ανάλυση και ερμηνεία του λαϊκού πολιτισμού.

Το μάθημα αναφέρεται επίσης στη μορφή, δομή, κοινωνικά και παραστασιακά πλαίσια των αυτοβιογραφικών αφηγήσεων και των συναφών με αυτές ειδών, όπως οι αφηγήσεις προσωπικής εμπειρίας, τα μεμοράτα, τα φαμπουλάτα και οι αφηγήσεις ζωής.

Τα προσφερόμενα από τα παραπάνω θέματα στο μάθημα αυτό είναι πιθανό να διαφέρουν από εξάμηνο σε εξάμηνο.